

Mendelova univerzita v Brně
Roman Zámečník / Pavel Vaida / Tatiana Kuřková

Metodika k zajištění a ochraně
dalších zahradně-architektonických děl,
která nezachytí záběr projektu

Mendelova univerzita v Brně

**Metodika k zajištění a ochraně dalších zahradně-architektonických děl,
která nezachytí záběr projektu**

Roman Zámečník / Pavel Vaida / Tatiana Kuťková

2017

Odborná metodika Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně

Tato odborná metodika Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně vznikla v rámci výzkumného projektu Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky (kód DF13P010VV003), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury České republiky.

Certifikovaná metodika

(osvědčení č. 153 Ministerstva kultury ČR, odboru výzkumu a vývoje, č. j. MK 25747/2017 OVV, sp. zn. MK-S 80/2016 OVV, ze dne 10. 4. 2017)

Předkladatel výsledku:

Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně
Valtická 337, 691 44 Lednice

Řešitelé (autoři):

Ing. Roman Zámečník, Ph.D., Bc. Pavel Vaida, doc. Ing. Tatiana Kuřková, CSc.

Oponenti metodiky:

Doc. Ing. Matouš Jebavý, Ph.D., Česká zemědělská univerzita v Praze
Jan Hendrych, ASLA, České vysoké učení technické v Praze

OBSAH

1 VSTUPNÍ ÚDAJE	5	4.2 Terénní průzkum zahradně-architektonických děl	17
1.1 Výzkumná aktivita.....	5	4.2.1 Pracovní postup	17
1.2 Cíl metodiky.....	5	4.2.2 Databáze a evidence zahradně-architektonických děl.....	27
1.3 Vlastní popis metodiky	5	4.3 Uchování nejhodnotnějších dokladů zahradně-architektonických děl	30
1.4 Využití metodiky.....	6	4.3.1 Legislativní souvislosti	30
1.5 Zdůvodnění novosti postupu.....	6	4.3.1.1 Proces prohlášení věci za kulturní památku	30
1.6 Popis uplatnění certifikované metodiky, informace, pro koho je určena a jakým způsobem bude uplatněna	6	5 ZÁVĚR	31
2 ÚVOD DO ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	6	6 SEZNAM POUŽITÉ A SOUVISEJÍCÍ LITERATURY	32
3 METODICKÁ VÝCHODISKA	7	7 SEZNAM PUBLIKACÍ, KTERÉ PŘEDCHÁZELY METODICE	33
3.1 Odborný rámec.....	7		
3.1.1 Výklad základních pojmů.....	7		
4 VLASTNÍ POSTUP ŘEŠENÍ	10		
4.1 Archivní průzkum zahradně-architektonických děl.....	10		
4.1.1 Pracovní postup	10		
4.1.2 Databáze a evidence archivních pramenů	13		

Květinový parter v městském Jubilejním parku ve Znojmě. Navrhl Josef Kumpán (30. léta 20. století). *Osobní archiv Josefa Vlasáka, Znojmo.*

1 VSTUPNÍ ÚDAJE

1.1 Výzkumná aktivita

Ministerstvo kultury České republiky dlouhodobě podporuje projekty studující národní kulturní bohatství z různých oblastí lidské tvorby. Z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury je financován projekt vedený pod kódem DF13P010WV003 s názvem Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky. Projekt svým zaměřením odpovídá aplikovanému výzkumu v oboru AL – Umění, architektura, kulturní dědictví a naplňuje tematické priority č. 1.1 – Nemovitě kulturní dědictví a 1.4. Území s kulturně-historickými hodnotami.

1.2 Cíl metodiky

Cílem metodiky je vytvoření metodického postupu, na základě kterého je možné provádět průzkum zahradně-architektonických děl, která vznikla mezi dvěma světovými válkami v tehdejší Československu a nebyla předmětem řešení projektu *Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky*. Metodika se zaměřuje na řadu specifických činností vycházejících z rozsahu a formy zkoumané oblasti kulturního dědictví s cílem definovat postup identifikace, lokalizace, klasifikace, analýzy, interpretace a uchování informací o zkoumané oblasti prostřednictvím sofistikovaných sběrných databází. Metodika vychází ze základní premisy: *co neznáme, to nemůžeme chránit a uchovávat pro následující generace*. Opírá se o metody zpracování, vyhodnocování a uchování dat, které byly ověřeny prostřednictvím realizace projektu *Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození* během 1. Československé republiky.

1.3 Vlastní popis metodiky

Metodika je strukturována do sedmi kapitol, z nichž některé jsou dále členěny do podkapitol. Na vstupní údaje navazuje obecný úvod zdůvodňující řešenou problematiku. V metodických východiscích jsou vysvětleny základní termíny, se kterými je v textu pracováno.

Metodické „jádro“ dokumentu představuje kapitola nazvaná VLASTNÍ POSTUP ŘEŠENÍ. Ta je členěna do řady podkapitol, úzce specializovaných na příklady vyhledávání archivních pramenů k zahradně-architektonickým dílům a na ukládání a evidenci digitalizovaných pramenů.¹ Podstatnou část kapitoly tvoří problematika věnovaná vlastnímu terénnímu průzkumu lokalizovaných objektů, možnostem jejich klasifikace a možnostem uchování zjištěných informací o aktuálním stavu zahradně-architektonických děl. Po shrnujícím závěru následuje seznam použité literatury, který je doplněn o seznam publikovaných výstupů, které předcházely sestavení této metodiky.

Autory textů metodiky jsou Ing. Roman Zámečník, Ph.D., pracovník Národního památkového ústavu zabývající se památkami zahradního umění a krajinnými památkovými zónami, vědecko-výzkumný pracovník pro studium komponované kulturní krajiny v Národním zemědělském muzeu Praha, vědecko-výzkumný pracovník Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU specializující se na zahradně-architektonickou tvorbu meziválečného ČSR, Bc. Pavel Vaida, vědecko-výzkumný a organizační pracovník Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU specializující se mimo jiné na zahradně-architektonickou tvorbu meziválečného ČSR, a doc. Ing. Tatiana Kuťková, CSc., pedagogický a vědecko-výzkumný pracovník Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU a hlavní řešitel projektu. Poděkování za pomoc při vzniku metodiky patří také Ing. Evě Spěvákové.

1.4 Využití metodiky

Metodický postup nachází uplatnění v rámci plošného, lokálního či výběrového průzkumu zahradně-architektonických děl v nejširším slova smyslu. Zvláště pak při specializovaných činnostech jako jsou:

- studium kulturního odkazu z oblasti vývoje zahradního umění na různých stupních úrovně a různými institucemi,
- příprava návrhů na vyhlášení plošně chráněných území v rámci statutu památkových rezervací a památkových zón,
- příprava návrhů na prohlášení objektu za kulturní památku dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů,
- předprojektová příprava obnov zahradně-architektonických děl (analogie, komparace).

1.5 Zdůvodnění novosti postupu

Metodika svým obsahem nenavazuje na žádný dříve vydaný certifikovaný metodický materiál. S ohledem na sílící zájem odborné veřejnosti o stavební a zahradní architekturu meziválečného období představuje novátorský počín, který při průzkumech zahradně-architektonických děl předkládá možný algoritmus postupu. Stanovuje dosud nepublikovaný postup průzkumu, hodnocení a evidence objektů využitelný pro studium vývoje konkrétní etapy zahradního umění. Metodika významně přispěje ke stanovení správného postupu interpretace, hodnocení a evidence zahradně-architektonických děl. Předkládaný postup tvorby specializovaných databázových souborů představuje důležitý nástroj pro následné srovnávání objektů. Efektivní srovnávání tvorby je základním předpokladem pro definování hodnot sledovaného okruhu kulturního dědictví i jednotlivých objektů navzájem.

1.6 Popis uplatnění certifikované metodiky, informace, pro koho je určena a jakým způsobem bude uplatněna

Metodika je určena zejména odborným pracovníkům odborné organizace státní památkové péče (Národní památkový ústav), kteří dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, vykonávají metodickou činnost, a jiným institucím realizujícím vědeckovýzkumné úkoly zaměřené na studium vývoje zahradně-architektonické tvorby. Využitelná je také projektantky, zvláště pak autorizovanými architektky ČKA, kteří jsou zaměřeni na obnovu zahradně-architektonických děl. Praktické uplatnění najde i v okruhu vlastníků a správců těchto objektů. V neposlední řadě může být využita posluchači zahradně-architektonických oborů jako studijní materiál, rozšiřující povědomí o prvorepublikové zahradně-architektonické tvorbě a o možnostech jejího studia.

2 ÚVOD DO ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Mezinárodní charta o historických zahradách (Florence 1982) definuje historickou zahradu jako architektonickou a vegetační kompozici, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná, a jako takovou ji považuje za památku.² Z tohoto prvního článku Florentské charty tudíž plyne, že ne všechna historická zahradně-architektonická díla mohou být označena za historické zahrady. Základem pro určení případného celospolečenského nebo uměleckého významu zahrady je její poznání. Florentská charta proto upozorňuje na skutečnost, že základem ochrany historických zahrad je jejich identifikace a inventarizace. Za předpokladu, že se při průzkumech konkrétního zahradního díla podaří identifikovat části historické kompozice, kterou tvoří složky živé i neživé (půdorys a profily terénu, stavební či dekorativní prvky, stojaté či tekoucí vody a rostlinná skladba), je možné dílo srovnávat a hodnotit s jinými dochovanými díly obdobného stylového a druhového určení. Pouze v případě, že se u studovaného částečně nebo zcela zachovaného díla identifikují takové hodnoty, které jsou z hlediska dějin nebo konkrétního vývoje umění významné (společensky), je zahradu možné označovat termínem historická. Logickým krokem je prohlášení takové zahrady za kulturní

památku v souladu s národní legislativou, čímž je zajištěna její ochrana, protože za kulturní památky, podle § 2 odstavce 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, prohlašuje ministerstvo kultury ČR nemovitě a movité věci, popřípadě jejich soubory, (a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické, (b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

Z uvedeného tedy plyne, že základem ochrany konkrétního kulturního dědictví je jeho poznání. K poznání je možné dospět prostřednictvím podrobné analýzy a interpretace tvorby. Při interpretaci historické tvorby se vychází z pečlivého studia všech disponibilních zdrojů, které dokládají historickou podobu a následný vývoj díla, a z podrobného průzkumu současného stavu zkoumaného objektu. Uchování zjištěných hodnot vyžaduje diferencované postupy zaměřené zejména na kontinuální údržbu a konzervaci.³

S poznáváním neboli se studiem konkrétního segmentu vývoje zahradního umění je spojena řada kroků uplatňovaných při archivních a terénních průzkumech. Očekávané interpretaci archivních zdrojů a nálezových situací in situ předchází činnosti soustředěné na problematiku lokalizace archivních pramenů v bohatě rozvinutém systému státních institucí a lokalizace vlastních děl v terénu. Následuje stanovení metodických postupů a specifických hodnotících kritérií nezbytných pro porovnání a pro objektivizaci zjištěných skutečností. Výsledkem jsou data, která jsou zaznamenávána do tabelárních přehledů v různých databázích umožňujících vyhledávání a třídění hodnocených a porovnávaných objektů podle nastavených třídících atributů. Databáze jsou uchovávány (archivovány) v prostředí moderních záznamových technologií ve specializovaných úložištích.

3 METODICKÁ VÝCHODISKA

3.1 Odborný rámec

3.1.1 Výklad základních pojmů

Při zajištění dalších zahradně-architektonických děl prvorepublikové tvorby jsou využívány specializované interní databáze, do nichž jsou zaznamenávány všechny relevantní informace o zkoumaném předmětu zájmu, a to v průběhu celého výzkumného procesu, který může trvat i několik let. Získané informace mohou být velmi různorodé a rozsáhlého objemu, proto jsou pro úspěšný průběh zkoumání zásadní vhodně zvolené databáze, využívající mnohdy celou řadu kritérií, a jednotná terminologie. Jednoznačná a ustálená terminologie, kterou se na různé databáze odkazuje, usnadňuje orientaci mezi jednotlivými databázemi. V reálné situaci se jedná zejména o tabelární záznamové soubory vytvořené v prostředí tabulkového procesoru Microsoft Excel (ve verzi 2010).

Plánová dokumentace – soubor všech podkladových a návrhových plánů různých funkčních typů objektů zeleně, různého obsahu a stupně podrobnosti. Podkladové plány mohou být i od jiných autorů než plány objektů zeleně, často např. geodetů, stavebních inženýrů nebo výstupy veřejného mapového díla, např. katastrální mapa.⁴ Nejčastěji se jedná o archiválie typu půdorysná situace, půdorysný řez, perspektiva, detail technického nebo rostlinného prvku apod. Součástí plánové dokumentace je v některých případech soupis stávající zeleně, dále v návrhu zachovaný a navrhovaný výsadbový materiál v různém stupni podrobnosti (pěstitelská skupina rostlin, rod, druh, odrůda).

Katalog plánové dokumentace – soubor dat a informací o plánové dokumentaci ve formě excelové tabulky. Jednotlivý kus plánové dokumentace představuje jeden řádek katalogu. Katalog obsahuje všechna dostupná data, která se dala z příslušné plánové dokumentace vyčíst (např. autor a název plánu, rok zpracování plánu, místo určení apod.).

3 Blíže viz v metodice ZÁMEČNÍK, Roman a Pavel ŠIMEK. *Metodika pro obnovu úlovoé zahrady proní republiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. ISBN 978-80-7509-491-9.

4 FENCL, Petr. *Metodika pro zpracování plánové dokumentace*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015. ISBN 978-80-86874-69-2.

ID objektu – identifikační číslo objektu (identifikátor) přidělené jednotlivému objektu, který je jedinečný. K jednotlivému objektu s jedinečným ID může existovat jeden nebo i několik výkresů historické plánové dokumentace. Naopak, tentýž objekt nemůže mít přiřazeny různé identifikátory. Nastavením filtru na příslušné ID objektu, pod kterým je objekt v katalogu plánové dokumentace veden, umožní v katalogu dohledat všechny výkresy k danému objektu (minimálně jeden, až několik).

Matrika objektů plánové dokumentace – seznam ID objektů s uvedením místa (lokality) a názvu objektu.

Katalog prvků – soubor skladebních prvků různých funkčních typů zeleně ve formě excelové tabulky. Typicky jde o technické (např. cesty, altány, besídky, loubí, herní prvky, zdi a zídky, mobiliář...), výtvarné (např. zahradní plastiky...) či rostlinné (vegetační) prvky (např. stromy, keře, rostliny v nádobách, popínavé rostliny, květiny), které lze identifikovat v historické plánové dokumentaci. Pro jeden výkres plánové dokumentace, až na výjimky, existuje vícero prvků. Každý skladební prvek představuje jeden řádek v katalogu prvků. Skladební prvky v katalogu prvků jsou uvedeny ve formě entit (v textové a grafické podobě formou výřezu z plánové dokumentace), jejich atributů a hodnot (v textové podobě). Ty pak slouží jako podklad k interpretaci tvorby příslušného autora a k porovnání tvorby různých autorů.

Entita – základní jednotka v katalogu prvků plánové dokumentace. Představuje specifikaci skladebního technického, výtvarného nebo rostlinného prvku opakovaně se v plánové dokumentaci vyskytujícího. Např. dřeviny, jako základní skladební rostlinné prvky kompozice, mají podobu několika entit: soliterní strom, stromořadí, skupina stromů, popínavá dřevina lineární, popínavá dřevina plošná aj.

Atribut – parametr blíže charakterizující vymezenou entitu. Například pro entitu „květinový záhon“ mohou existovat atributy: tvar, vnitřní uspořádání, výškové řešení, barevnost záhonu, sortimentální skladba, umístění záhonu v kompozici apod.

Hodnota atributu – hodnota, kterou nabývá určitý atribut určité entity. V hierarchii popisných znaků nejvíce podrobný údaj blíže popisující, specifikující a kategorizující příslušnou entitu a její atribut. Např. atribut „tvar“ entity „květinový záhon“ může nabývat hodnoty: obdélník, čtverec, trojúhelník, kruh, kruhová výseč, prsteneček, girlanda, nepravidelný tvar apod.

Databáze hodnocených objektů – soubor dat ve formě excelové tabulky, ve které každý záznam (řádek) představuje informaci o objektu, který byl studován v rámci terénního průzkumu. Součástí tohoto záznamu je např. název objektu, současná adresa, zeměpisné souřadnice, informace o funkčním typu objektu, základní posouzení, slovní popis, fotodokumentace k objektu apod.

Databáze nenavštívených objektů – soubor dat ve formě excelové tabulky, ve které každý záznam (řádek) představuje informaci o objektu, který sice nebyl navštíven v terénu, ale potřebujeme zachovat informaci o něm. Důvodem, proč nebyl objekt navštíven, může být například skutečnost, že šlo o nerealizovaný soutěžní návrh, že objekt již neexistuje (vybombardováno během války apod.). U takového objektu jsou však známy zeměpisné souřadnice.

Kompozice – (z lat. compositio = složení, skladba).

Kompozicí se rozumí skládání, sestavování celku z jednotlivých dílů. Utváření kompozice spočívá v harmonickém uspořádání jednotlivých částí v celek, v němž musí být tyto jednotlivosti v náležitém vzájemném poměru a zároveň podřízeny celku. Kompozice určitého díla je mimo jiné dána či podmíněna určitou jednotností či uceleností a dále jasným řádem a uspořádáním jejich jednotlivých prvků.⁵

Sadovnická kompozice je příbuzná jiným výtvarným odvětvím. Je to krajinářské malířství, sochařství, scénické umění. Základní odlišnost sadovnické kompozice je v tom, že pozorovatel do kompozice vstupuje, a tím se stává i její součástí.⁶

Jednotlivé prvky kompozice: velikost, tvar, textura, osvětlení prvků, barevnost. Jednotlivé prvky mohou tvořit kompozici na základě těchto řádů: opakování, následnost, rytmus, rovnováha, harmonie, kontrast.⁷ Základními kompozičními prvky zahradně-architektonického prostoru jsou terén, voda, stavby, vegetace, umění, technické prvky a mobiliář.⁸

Kompoziční oddělení – část řešeného objektu, která je homogenní v základních atributech, důležitých pro plnění funkce objektu, s respektováním jeho historického vývoje. Za základní atributy kompozičního oddělení považujeme reliéf terénu, historii, převažující (dominantní) funkci, význam v kompozici celého objektu, typické zastoupení skupin vegetačních a technických prvků.⁹

Prvek – základní stavební (strukturální) jednotka zahradně-architektonického objektu, povahy neživé – technické a výtvarné prvky, nebo živé – rostlinné (vegetační) prvky.

Vegetační prvek – základní prostorotvorná složka díla zahradní či krajinářské architektury. Je určen fyziognomií (vzhledem), prostorovým uspořádáním rostlin a způsobem pěstování.¹⁰ Rozdělením a definicí vegetačních prvků se zabývá specializovaná metodika.¹¹

Technický prvek – základní prostorotvorná složka díla zahradní či krajinářské architektury. Je určen fyziognomií (vzhledem), prostorovým uspořádáním neživých materiálů, funkcí a způsobem použití. Rozdělením a definicí vegetačních prvků se zabývá specializovaná metodika.¹²

Výtvarný prvek – trojrozměrný figurální, zoomorfní nebo neutrální (geometrické tvary, vázy, mísy) objekty vzniklé speciálními výtvarnými technikami nebo napodobováním speciálních výtvarných technik (průmyslově vyráběné objekty výtvarného charakteru).

6 WAGNER, Bohdan. *Sadovnická a krajinářská tvorba: I. díl, Hygienický význam sadovnických a krajinářských úprav*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.

7 MAREČEK, Jiří. *Tvorba a ochrana krajiny: krajinářství a sadovnictví*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 270 s.; WAGNER, Bohdan. *Sadovnická a krajinářská tvorba: I. díl, Hygienický význam sadovnických a krajinářských úprav*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.

8 Osnova přednášek studijního předmětu ZF MENDELU Zahradně-architektonická tvorba I. (prof. Ing. Jiří Damec, CSc., přednáška z 27. 10. 2010).

9 Tamtéž.

10 PEJCHAL, Miloš a Pavel ŠIMEK. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče: [koncept pro připomínkování odbornou veřejností]*. Lednice: Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, 2012.

11 ZÁMEČNÍK, Roman a Pavel ŠIMEK. *Metodika pro obnovu vílové zahrady proní republiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. ISBN 978-80-7509-491-9..

12 Tamtéž.

4 VLASTNÍ POSTUP ŘEŠENÍ

4.1 Archivní průzkum zahradně-architektonických děl

4.1.1 Pracovní postup

Interpretaci zahradně-architektonických děl je možné v první řadě realizovat prostřednictvím archivního průzkumu analýzou historických pramenů, vztahujících se k předmětu zájmu. S ohledem na zkoumaný předmět zájmu zahrnuje ovšem metodický proces zaměřený na získání dobových pramenů několik kroků, které předcházejí vlastní interpretaci.¹³ Úspěšná realizace těchto kroků výrazně ovlivňuje vlastní proces interpretace archivních pramenů. Vlastní interpretaci historických pramenů předchází:

1. Identifikace a lokalizace archivních pramenů k zahradně-architektonickým dílům

V českém archivnictví neexistuje příručka speciálně zaměřená na vyhledávání pramenů týkajících se historických zahrad. V pořádání archivních fondů se dodržuje, až na malé výjimky, provenienční princip. To znamená, že fondy a jejich písemnosti jsou v archivech ukládány podle místa jejich vzniku.¹⁴ Proto je možné konkrétní archiválie, k prvorepublikové zahradně-architektonické tvorbě, nalézt v různých státních archivech a v archivech rozličných institucí (např. výzkumných pracovišť, vysokých škol, oborových společností, sdružení či spolků apod.) a také v archivech zpravovaných fyzickými osobami.

Identifikaci podléhají archivní prameny různorodé povahy. Zásadním archivním pramenem je zahradní plánová dokumentace příslušného objektu a s ní související textové materiály. Dále dobové fotografie (amatérské a profesionální), historické letecké měřické snímky, dobové literární zdroje (knihy, časopisy, odborná a populární periodika – česká i zahraniční), v případě sortimentů rostlin také dobové ceníky a katalogy. Informace o historii konkrétní zahrady je možné v některých případech doplnit o dobový kamerový záznam či o svědectví

přímých pamětníků. Kromě zjišťování forem historických archivních pramenů, využitelných k průzkumům zahrad, je identifikaci nutné provádět také ve vztahu k autorovi zahrady (zahradnímu architektu) a objednateli (stavebníkovi zahrady).

Samotný proces lokalizace archivních pramenů k zahradně-architektonickým dílům je velmi časově náročný, proto je nutné již v úvodu výzkumné činnosti počítat s touto skutečností.

Úspěšnou lokalizaci archivních pramenů ovlivňuje řada okolností, např.:

- proces (kvalita) v historii provedeního pořádání archiválií a s tím související možnosti jejich zpřístupnění,
- forma archivních pramenů a jejich dostupnost a možnosti pořizování jejich kopií a odvození (digitalizované, fyzické – dostupné, nedostupné),
- typ archivního pramene (knihy, časopisy, plány, výkresy, fotografie) a s tím související varianty jejich uložení (knihovny, badatelný archivů),
- navázání komunikace se zainteresovanými pracovníky veřejných institucí (muzea, archivy, knihovny),
- navázání komunikace se zainteresovanými fyzickými osobami (kronikáři, historici, pamětníci),
- rozsah a povaha projekční činnosti konkrétního architekta (množství vytvořených plánů, okruh zadavatelů – fyzické osoby, státní instituce, firmy),
- teritoriální působnost architekta (architekt vázaný pouze na konkrétní region, architekt celorepublikového významu),
- invence potomků architekta (pozůstalosti předané k archivaci specializovaným archivním institucím, pozůstalosti dochované částečně, pozůstalosti znehodnocené),
- vlastní úsudek, invence a znalosti pracovníka realizujícího lokalizaci archivních pramenů (znalost života a tvorby architekta, znalost okruhu zájmů architekta, teritoriální působnost aj.),
- časový rozsah určený na lokalizaci archivních pramenů (jde o velmi časově náročný proces).

13 Procesu interpretace pramenů k zahradně-architektonickým dílům je podrobně věnována pozornost v ZÁMEČNÍK, Roman a PAVLAČKA, Pavel. *Metodika pro obnovu vilové zahrady první republiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. ISBN 978-80-7509-491-9.

14 WAAGE, Vladimír. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění. In: PAVLAČKA, Roman, ed. *Trendy a tradice 2009: odborná konference... při příležitosti oslao 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně: sborník abstrakt: [Lednice 10.–11. září 2009]*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009, 16 s. ISBN 978-80-7375-322-1.

Prvním krokem k lokalizaci uložení historických zdrojů je tedy zjištění potenciálu archivních pramenů v různých fondech archivů, muzeí, knihoven aj. České archivnictví se podle kompetence dělí na Národní archiv, který uchovává archiválie vzniklé činností centrálních úřadů a institucí celostátního významu, státní oblastní archivy a dva zemské archivy, které archivují dokumenty vzniklé činností krajských úřadů a institucí krajského významu. Archiválie vzniklé činností okresních úřadů a dalších institucí okresního významu mají v kompetenci okresní archivy. Vedle této sítě stojí řada speciálních archivů zvláštního významu¹⁵ – Archiv Pražského hradu, Archiv Akademie věd ČR, archivy muzeí – Národního muzea v Praze, Národního zemědělského muzea, Národního technického muzea, archiv Památníku národního písemnictví a zejména celá síť regionálních městských muzeí, které mohou mít ve svých sbírkách důležité zdroje ke konkrétním zahradně-architektonickým objektům ve svém regionu. Pro zahradní architektury je rovněž velmi důležitý Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru (<http://archivnimapy.cuzk.cz>) a dále archivy Národního památkového ústavu.

Typ archivního pramene (fotografie, zahradní plán...) determinuje jeho uložení v archivech a konkrétních institucích, např.:

- sbírky map a plánů – jsou vedeny v archivech všech úrovní, jsou převážně regionálně zaměřeny, dále jsou uloženy ve fondech úřadů, a to jako přílohy k úředním spisům, případně jsou součástí fondů konkrétních velkostatků (firemní archivy, významné rodiny, šlechtické rodiny),
- sbírky fotografií – jsou uloženy v archivech, muzeích, knihovnách, ve fotoarchivu Národního památkového ústavu (v české archivní evidenci je vedeno celkem 157 fotografických sbírek a pozůstalostí fotografií – <http://www.cesarch.cz/>),¹⁶
- sbírky leteckých měřických snímků – spravuje archiv Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu v Dobrušce (<http://www.mapy.army.cz/vghmur-dobruska>),

- sbírky dobové literatury, odborných a popularizačních periodik, reklamních katalogů apod. – lze vyhledávat v bohatém systému knihoven České republiky, početnou sbírku digitalizací ceníků a firemních katalogů zahradnických podniků z první poloviny 20. století eviduje archiv Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU v Lednici.

Mimo státní instituce je možné zjišťovat potenciál archivních zdrojů např. v archivech oborových společností, spolků a sdružení aj. V případě mapování soukromých objektů je základním předpokladem pro jejich průzkum navázání spolupráce se současnými majiteli objektů. Tím se v některých případech otevírá možnost čerpat informace také ze soukromých archivů fyzických osob.

2. Klasifikace archivních pramenů k zahradně-architektonickým dílům

Vlastní využitelnost konkrétních archiválií, tedy možnosti jejich interpretace, ovlivňuje řada okolností.

Hodnocení archivních pramenů se provádí s ohledem na:

- povahu zdrojového materiálu – textová a výkresová dokumentace, korespondence, ikonografie, fotografie a jiné,
- charakter zdrojového materiálu – digitalizované zdroje, fyzické zdroje,
- dostupnost zdrojového materiálu (místo uložení) a samotná dostupnost,
- míru jeho využitelnosti (kvalita a obsah zdrojového originálu) pro cílového badatele.

3. Interpretace archivních pramenů k zahradně-architektonickým dílům

Vlastní interpretace zahradně-architektonických děl je prováděna prostřednictvím podrobné analýzy skladebných prvků kompozice a sortimentu rostlin. Interpretaci podléhají všechny skladební prvky kompozice. Při analýze skladebných prvků kompozice se vychází z členění na prvky technické, výtvarné, vegetační a ostatní.¹⁷

15 WAAGE, Vladimír. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění. In: PAVLAČKA, Roman, ed. *Trendy a tradice 2009: odborná konference... při příležitosti oslav 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně: sborník abstrakt: [Lednice 10.–11. září 2009]*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009, 16 s. ISBN 978-80-7375-322-1

16 Tamtéž.

17 Blíže viz ZÁMEČNÍK, Roman a Pavel ŠIMEK. *Metodika pro obnovu vilové zahrady proní republiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. ISBN 978-80-7509-491-9.

Obr. 1: Část osobní knihovny zahradního architekta Josefa Vaňka v Chrudimi, spravovaná jeho potomky.
Foto R. Zámečník, 2016

Obr. 2: Identifikace a profesionální digitalizace archivních pramenů prostřednictvím fotoaparátu. Národní zemědělské muzeum Valtice.
Foto R. Zámečník, 2015

4.1.2 Databáze a evidence archivních pramenů

Výkresy historické plánové dokumentace jsou digitalizovány¹⁸ a uchovávány nejčastěji ve formátu JPG, v originálním či zmenšeném rozměru, v rozlišení 300 DPI.¹⁹ Lokalizovanou a identifikovanou plánovou dokumentaci, případně jiné archivní prameny, je žádoucí pojmenovávat originálním alfanumerickým kódem, který je vyplňován i do razítka plánu před jeho digitalizací. Příklad: 624_V_Z_266.jpg, kde první číslo udává pořadové číslo plánu ve sbírce, V je označení fondu – zahradní plány, Z označení typu plánu – zahradní a poslední číslo je označení objektu.²⁰ Název souboru se nemění, zůstává uveden jako atribut Název souboru. Historické prameny jsou ukládány a zálohovány na úložištích konkrétního vědeckého pracoviště, a dále na záložních externích pevných discích dostatečné kapacity.

Katalog plánové dokumentace

Pro evidenci výkresů (plánů) historické plánové dokumentace se používá prostředí aplikace Microsoft Excel a v něm zpracovaná tabulka, označovaná jako **katalog plánové dokumentace**. Ten sestává z listů Katalog (hlavní datová báze pro jednotlivé výkresy), Prvky (pomocný list, který slouží pro vytváření prvků/výřezů z výkresů plánové dokumentace a následně k naplnění katalogu prvků), Matrika (seznam identifikátorů objektů s uvedením místa/lokality a názvu objektu), Pokyny (pomocný list s pokyny pro vytváření prvků/výřezů z výkresů plánové dokumentace), Číslování verzí (pomocný list pro evidenci verzí katalogu, obsahuje číslo verze, datum vytvoření dané verze a popsané změny od poslední verze). Strukturu katalogu plánové dokumentace znázorňuje tab. 1, ukázkou záznamu pak tab. 2. Je-li hodnota některého parametru uvedena v hranatých závorkách, pak údaj není na plánu přímo uveden, ale lze jej odvodit či dohledat z jiného plánu k témuž objektu či z jiného zdroje.

Tab. 1: Struktura katalogu plánové dokumentace

Parametr	Popis parametru
P. č.	Pořadové číslo, průběžné číslování každého jednotlivého výkresu plánové dokumentace.
Zdroj	Zdroj získání podkladu.
Dílčí č.	Průběžné číslování dle jednotlivého zdroje získání podkladu.
Název souboru	Úplný název souboru (včetně přípony), pod kterým je výkres uložen. Představuje alfanumerický kód číslování plánů, pod kterým je příslušná plánová dokumentace evidována u poskytovatele (např. v archivu NZM Praha, archivu Zahradnické fakulty MENDELU v Lednici, u jiného zdroje...).
URL	Pomocný parametr sloužící jako relativní hypertextový odkaz, jímž lze výkres plánové dokumentace přímo otevřít ve výchozím prohlížeči obrázků. Odpadá tak nutnost jeho vyhledávání v adresářové struktuře.
Název objektu	Doslovný přepis názvu objektu z plánové dokumentace.
ID objektu	Číslo přidělené jednotlivému objektu (zahradě, hřbitovu, veřejnému parku atd.). Neshoduje se s pořadovým číslem, protože k jednomu objektu (konkrétní ID) může být několik výkresů plánové dokumentace.
Místo	Místo objektu uvedené na plánu.
Autor	Autor dle uvedení na plánu.
Rok vydání	Datum vytvoření plánové dokumentace dle plánu.
Popis	Uvedeny informace definující prostor, který je zachycen na plánu (např. zahrada, park, náměstí, okolí školy, okolí pomníku aj.).

18 FENCL, Petr. *Metodika pro zpracování plánové dokumentace*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015. ISBN 978-80-86874-69-2.

19 Dots per inch (DPI) je údaj určující, kolik obrazových bodů (pixelů) se vejde do délky jednoho palce. Jeden palec, anglicky inch, je 2,54 cm. Někdy se také užívá zkratky PPI čili pixels per inch, pixely na palec.

20 FENCL, Petr. *Metodika pro zpracování plánové dokumentace*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015. ISBN 978-80-86874-69-2.

Tab. 2: Ukázka záznamu v katalogu plánové dokumentace z listu Katalog

P. č.	Zdroj	Dílčí č.	Název souboru	URL	Poslední čísla ze signatury NZM	Název objektu	ID objektu	Místo	Autor	Rok vydání	Popis
904	NZM tisky	428	418_v_z267.jpg	URL	267	Komunální hřbitov v Manětíně	126	Manětín	Kumpán, Josef	1934	hřbitov
1022	NZM tisky	546	537_v_z267.jpg	URL	267	Komunální hřbitov v Manětíně	126	Manětín	Kumpán, Josef		hřbitov
2169	NZM 4. várka	1693	2102_V_Z_267.jpg	URL	267	Komunální hřbitov v Manětíně	126	Manětín	Kumpán, Josef	1934	hřbitov

Součástí struktury katalogu jsou dále pomocné parametry, například Čarový kód (u plánů evidovaných v souborném katalogu Ústřední knihovny Mendelovy univerzity v Brně), Komentář (pro možnost uvedení případného komentáře k plánu) a další pomocné parametry potřebné při vytváření výřezů a plnění katalogu prvků. Parametry (sloupce) lze v případě potřeby přidávat, a rozšiřovat tak strukturu dle aktuálních požadavků.

Při přiřazování nového ID v matrice objektů na listu Matrika je nutno nejprve ověřit, není-li již objekt v matrice založen. Pokud ano, pak se nově přidanému záznamu v katalogu přiřadí existující ID. V opačném případě se vytvoří nové ID, název a místo objektu (je-li uvedeno) se převezme z aktuálně přidávaného výkresu. Kontrola existence ID je časově zdlouhavým procesem, neboť s nárůstem počtu evidovaných ID roste i časová zátěž na kontrolu existence ID (urychlit lze například vyfiltrováním místa v katalogu či pomocí kontingenční tabulky). V případě, že je v průběhu práce na plánové dokumentaci zjištěno chybné přiřazení ID objektu k výkresu, je toto na všech úrovních opraveno a v matrice je o tomto učiněn záznam (např. ID 213 zrušeno – sjednoceno s ID 238).

Typy dokumentů a syntaxe pojmenování dokumentů

Typem dokumentu, jehož záznam je nutný pořídit do katalogu plánové dokumentace, může být:

Tab. 3: Varianty dokumentů a jejich označování v katalogu plánové dokumentace

Zkratka	Popis typu dokumentu
fs	fotografie současná
fh	fotografie historická

pp	skladební prvky z výkresů plánové dokumentace („výřezy“)
txt	text (výpisky z periodik...)
map	mapa (ortofotomapa, katastrální mapa, kartografická díla...)
obr	obrázek (kresba, dobová pohlednice)
ust	ústní sdělení (včetně e-mailové komunikace)
pd	projektová dokumentace (inventarizace, stavebně-historický průzkum, dokumentace objektu, model...)
ost	Ostatní

Dokumenty se pojmenovávají dle syntaxe A-B-C-D.jpg, kde A = ID objektu, B = typ dokumentu (pro „výřezy“ použito *pp* jako prvek plánové dokumentace), C = autor (zpracovatel) dokumentu (první tři písmena příjmení psána malými písmeny a bez diakritiky), D = pořadové číslo typu dokumentu (1, 2, 3...). U dokumentu typu *pp* (tj. prvky z plánové dokumentace – výřezy) se ještě na konec názvu souboru za pomlčku přidává pořadové číslo, abychom byli schopni dohledat, z jakého výkresu je výřez vytvořen (k jednomu ID objektu může existovat několik výkresů). V případě potřeby zpracovatel po odsouhlasení založí individuální typ dokumentu.

Katalog (skladebních) prvků plánové dokumentace

V rámci analýz digitalizované plánové dokumentace vzniká katalog (skladebních) prvků plánové dokumentace, který slouží jako podklad k interpretaci tvorby autorů, jejichž zahradně-architektonická tvorba je předmětem výzkumu. Pro evidenci skladebních prvků historické plánové dokumentace se používá prostředí aplikace

Microsoft Excel a v něm zpracovaná tabulka, označovaná jako Katalog prvků. Ten sestává z listů Katalog prvků (hlavní datová báze pro jednotlivé skladební prvky), Pokyny (pomocný list s pokyny pro vytváření prvků/výřezů z výkresů plánové dokumentace), Číslování verzí (pomocný list pro evidenci verzí katalogu, obsahuje číslo verze, datum vytvoření dané verze a popsání změny od poslední verze). Struktura katalogu prvků je do značné míry podobná jako struktura katalogu plánové dokumentace. Pro popis skladebních prvků jsou však navíc vyplňovány parametry uvedené v tab. 4, ukázka části struktury záznamů v katalogu prvků je znázorněna v tabulce č. 5.

Ve výsledku lze například pomocí filtrů vytvořit dotaz typu „ukáž formální/pravidelné kamenné cesty na plánech hřbitovů zahradního architekta Josefa Kumpána“ (filtry Autor = „Kumpán“, Popis = „hřbitov“, Entita = „cesty“, Cesty-uspořádání (vnější členění) = „formální/pravidelné“, Použitý materiál = „kámen“). Našemu dotazu odpovídá 1 výsledek, a to výřez z plánu městského hřbitova v Třebíči, viz obrázek č. 3. Samozřejmě s podrobností (počtem úrovní) dotazu klesá počet výsledků. Díky tomu, že je u záznamu prvku uveden rovněž odkaz na původní plán, lze rovnou klepnutím na odkaz URL zobrazit celý plán, z něž je výřez vytvořen, a vidět tak celý kontext. V katalogu je tedy zobrazena miniatura prvku, který je navíc uložen i jako samostatný soubor v adresáři.

Plnění katalogu prvků a vytváření výřezů

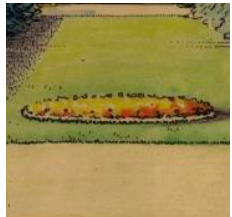
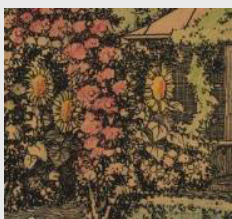
Výřezy jsou vytvářeny jednotlivými zpracovateli/řešiteli pomocí některého z freewareových nástrojů či prohlížečů obrázků. Kvalita výřezů závisí na kvalitě podkladu (výkresu), z něž jsou vytvářeny. Pojmenovány jsou dle syntaxe A-B-C-D-E.jpg uvedené výše, kde je navíc E = pořadové číslo z katalogu plánové dokumentace (aby bylo možno dle názvu souboru výřezu dohledat původní výkres, z něž byl výřez vytvořen). Jednotná syntaxe pojmenování výřezů umožňuje zapojit do řešení projektu více zpracovatelů při zachování přehlednosti a možnosti vzájemného porovnávání získaných dat. Výřezy jsou uloženy ve složce vyrezy/vyrezy-X-Y, kde X je zkratka příjmení zpracovatele (viz Typy dokumentů a syntaxe pojmenování dokumentů) a Y je číslo várky výřezů. Po předání výřezů a vyplněných záznamů zpracovateli jsou data předána a následně sloučena a uchovávána v jednom katalogu prvků. Pro představu o kapacitě dat, katalog prvků s cca 1000 položkami má velikost cca 14 MB, samotné výřezy cca 270 MB.

Při vkládání uloženého výřezu do buňky sloupce Obrázek v katalogu prvků nesmí být vedle sloupce Obrázek žádný skrytý sloupec (ani aktivní filtr nad/pod buňkou, do níž je výřez vkládán), jinak by se při finální agregaci všech výřezů obrázky deformovaly. Ideální je tedy při vytváření výřezů nemít aktivní žádný filtr a skryté sloupce bezprostředně sousedící se sloupcem Obrázek. Obrázek se vloží v původní velikosti, takže je nutné jeho rozměr přizpůsobit buňce, tj. na výšku 3cm, a to se zachováním poměru stran (aby se nezdeformoval). Aby fungovalo správné zobrazování obrázků (výřezů) při filtrování, je třeba po ukončení

Tab. 4: Struktura katalogu prvků (neuvedeny parametry totožné s katalogem plánové dokumentace)

Parametr	Popis parametru
Obrázek odkaz	Pomocný parametr sloužící jako relativní hypertextový odkaz, jímž lze vytvořený výřez (skladební prvek) z výkresu plánové dokumentace přímo otevřít ve výchozím prohlížeči obrázků. Odpadá tak nutnost jeho vyhledávání v adresářové struktuře. Odkaz je funkční až po vyplnění čísla várky (předání výřezů) a názvu souboru výřezu.
Várka výřezů	Přírůstkové číslování (1, 2...) várky vytvářených výřezů. Lze využít ke sledování procesu vytváření výřezů.
Obrázek	Slouží pro vložení miniatury obrázku do buňky. Postup vytváření výřezu a další informace k tomuto parametru jsou uvedeny dále v textu.
Název souboru výřezu	Úplný název souboru (včetně přípony), pod kterým je výřez/prvek uložen.
Entita	Jednotliví řešitelé popisují entity a k nim odpovídající atributy a hodnoty dle zvolené kategorie skladebních prvků. Příkladem entity mohou být „cesty“ coby technický prvek přítomný na výkresu.
Atribut 1 až 10	Každý řešitel má vyhrazeno deset atributů, které si pro jím popisované entity sám vytváří (pojmenovává je) a přiřazuje jim hodnoty. Příkladem atributu pro entitu „cesty“ může být „použitý materiál“ s hodnotou „kámen“.

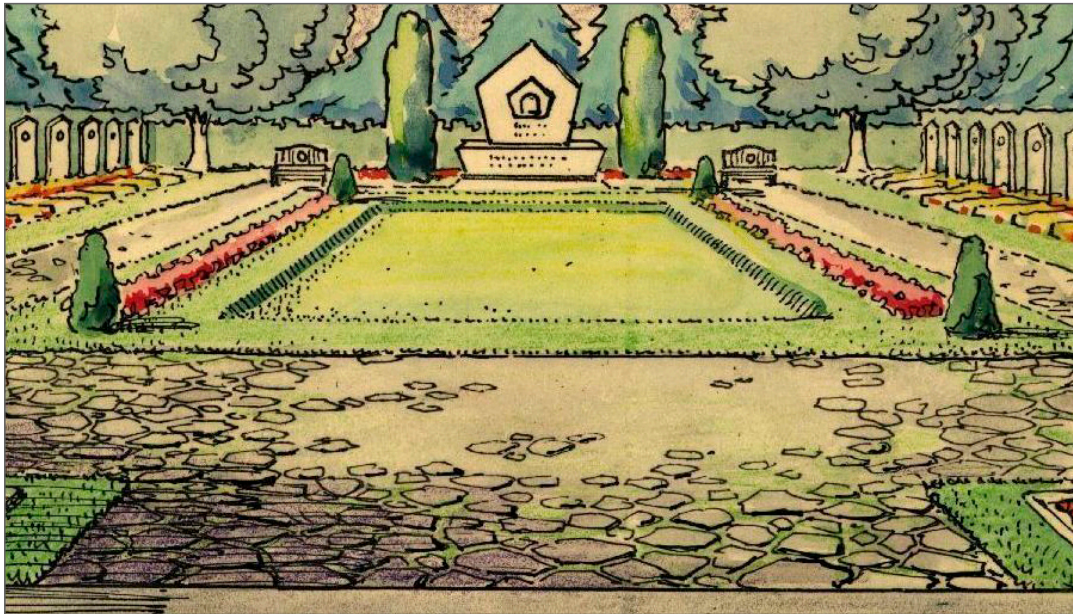
Tab. 5: Ukázka části struktury záznamů v katalogu prvků (zpracování květinových prvků)

Obrázek	Název souboru výřezu	Komentář	Entita	Tvar	Vnitřní uspořádání	Motiv ornamentu	Výškové řešení	Umístění v prostoru	Sortiment	Typ nádoby	Barva	Kombinace s jiným VP
	344-pp-kut-4-895.jpg		bodová výsadba					návaznost na altán	pravděpodobně <i>Digitalis</i> nebo <i>Delphinium</i>		růžová	
	1-pp-kut-1-901.jpg		záhon	kruh	monokultura s obrubou		jednoúrovňový	pohledová osa	letničky		žluto-červená	
	344-pp-kut-3-895.jpg		bodová výsadba					návaznost na altán	pravděpodobně <i>Helianthus annuus</i>		žlutá	

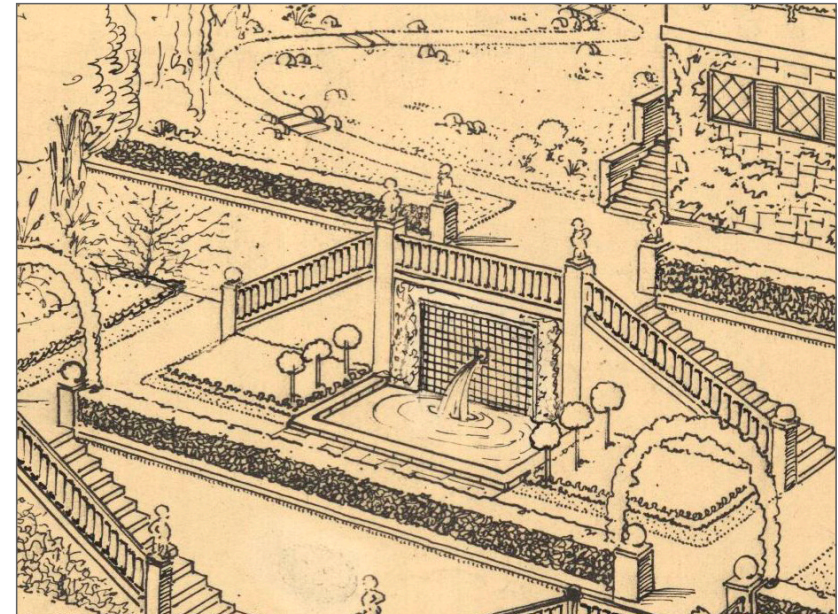
vkládání výřezů provést nastavení parametru *Umístění objektu* na hodnotu *Přesun a změna velikosti* u všech vložených výřezů. To se provádí v Excelu verze 2010 v nabídce Domů/Úpravy/Najít/Přejít na.../Jinak... výběrem možnosti Objekt a následným klepnutím pravým tlačítkem myši na libovolném vybraném objektu (výřezu) zvolením Formát objektu.../Vlastnosti a zvolením možnosti Přesun a změna velikosti u atributu Umístění objektu. Nakonec se provede hromadná komprese všech vybraných objektů (tj. opět vybrat výše uvedeným postupem všechny objekty a po volbě příkazů Formát/Komprese obrázků jako Změna rozlišení zvolit hodnotu E-mail (96 dpi).

Proces plnění katalogu prvků lze tedy shrnout do následujících kroků:

- vytvoření výřezu + pojmenování dle pokynů,
- vložení výřezu a zadání názvu souboru výřezu do katalogu prvků,
- zadání entit a odpovídajících atributů + jejich hodnot,
- hromadné nastavení parametru Umístění objektu na hodnotu Přesun a změna velikosti kvůli fungování filtrování,
- hromadná komprese všech obrázků,
- uložení katalogu.

Obr. 3: Příklad výsledku dotazu v katalogu prvků. Zahloubený travnatý parter na hřbitově. Archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 417/V/Z/266

Obr. 4: Příklad výsledku dotazu v katalogu prvků. Okrasná nástěnná studna s formálním bazénem ve vilové zahradě. Archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 526/V/Z/368

4.2 Terénní průzkum zahradně-architektonických děl

4.2.1 Pracovní postup

Vlastnímu terénnímu mapování objektů, které je zaměřeno na analýzu aktuálního stavu všech skladebných prvků kompozice (technické, vegetační, výtvarné, ostatní), předchází nutné postupy zaměřené na určování polohy objektu v sídle či krajině a na identifikaci současného majitele objektu (za předpokladu, že se nejedná o veřejně přístupný objekt, např. městský park). Z výsledků identifikace a lokalizace objektů může již v průběhu zpracování vyplynout také to, že objekt identifikovaný prostřednictvím zahradní plánové dokumentace nebyl realizován. Toto je možné u vybraných objektů zjistit prostřednictvím dálkového průzkumu území veřejně přístupnými mapovými servery. Pro zjištění historického stavu lokality se používá zejména portál nazvaný *Kontaminovaná místa* (<http://kontaminace.cenia.cz/>). Pro zjištění současného stavu lokality je možné využít

např. mapový server dostupný na <https://mapy.cz/>. Dálkové ověření toho, zda byl objekt skutečně realizován, je v řadě případů podmíněno jeho plošným rozsahem a kvalitou historického leteckého snímku. Pokud panuje pochybnost o tom, zda byl či nebyl projekt v lokalitě skutečně realizován, je vhodné vždy zahájit fyzický terénní průzkum a ověřit skutečnosti in situ.

1. Identifikace zahradně-architektonických objektů

Identifikace neboli zjištění totožnosti studovaných objektů zahradně-architektonické tvorby se provádí prostřednictvím analýzy identifikačních údajů obsažených v historické dokumentaci. Historická dokumentace má různou povahu (půdorysné výkresy, perspektivy, fotografie...). Pro identifikaci objektů je nejvhodnější, pokud je k dispozici, použít plánovou dokumentaci (výkresy, perspektivy, řezy), která byla ve většině případů opatřena identifikačními údaji.

Mezi základní identifikační údaje patří:

- **Místo** (lokalita, pro kterou byl objekt projektován – náměstí, veřejný park, nemocnice, hřbitov, vilová lokalita v konkrétním městě nebo obci),
- **Stavebník (investor, objednatel, zadavatel)**, pro kterého byl objekt projektován (např. správa uhelných dolů, a. s., továrník Jiří Mráz, Československá záložní banka aj.),
- **Rok** (datum vytvoření konkrétního zahradního plánu, není totožná s rokem realizace),
- **Autor plánu** (konkrétní zahradně-architektonická firma či jednotlivec, který plán vytvořil – např. zahradní architekt Josef Vaněk, Chrudim nebo Waltert Praha – Chuchle, oddělení pro zahradní architekturu).

Identifikace zahradně-architektonických objektů je zásadní pro realizaci následujících kroků, které předcházejí fyzickému terénnímu průzkumu objektů.

2. Lokalizace zahradně-architektonických objektů

Základním údajem pro lokalizaci neboli pro určení konkrétní polohy objektu v sídle či krajině je místo zjištěné analýzou identifikačních údajů ze zahradní plánové dokumentace prostřednictvím předchozího kroku. Lokalizace konkrétního objektu v sídle nebo krajině se provádí několika základními způsoby:

a) Prostřednictvím dálkového průzkumu území za využití mapových serverů

Základním předpokladem pro realizaci tohoto kroku je existence zahradní plánové dokumentace. Pokud není k dispozici, ale současně existují jiné dobové materiály (fotografie, perspektivy), je možné pokusit se identifikovat objekt, např. prostřednictvím interpretace skladebných prvků kompozice (vegetační skladba, výrazné technické prvky – formální bazén aj.) dálkovým průzkumem území.

Identifikační údaj **místo** označující lokalitu (město, obec, část obce, vilová čtvrť), pro kterou byl projekt pořízen, se využije pro realizaci dálkového průzkumu území veřejně přístupným mapovým serverem, kterým se vyhledá konkrétní lokalita. Pro toto vyhledávání je vhodné využívat mapových serverů, které umožňují dálkově studovat území ve stavu historickém (50. léta 20. století) a současně ve stavu aktuálním (2010). Takovým serverem je portál kontaminovaných míst

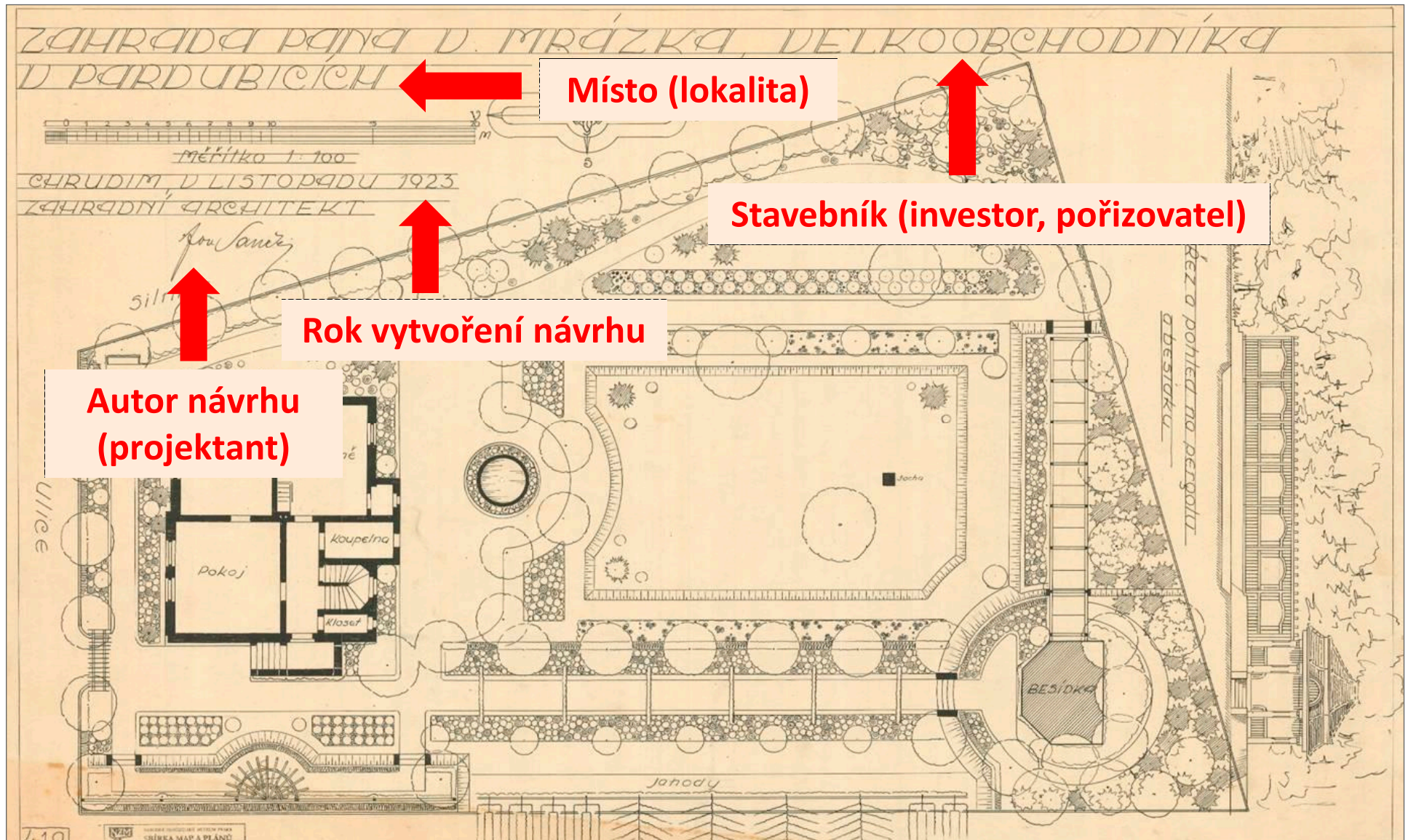
(<http://kontaminace.cenia.cz/>), který toto umožňuje. Tím se vylučuje nutnost realizace složitého procesu srovnávání současného stavu s plánovou dokumentací, např. prostřednictvím překryvání, někdy označované jako superprojekce. S ohledem na chybějící zpřesňující údaje o poloze objektu (ulice či číslo popisné)²¹ je následný proces přesného určení místa závislý na mnoha faktorech:

- **individuální zkušenosti zpracovatele** (zejména znalost zpracovatele obvyklých kompozičních a materiálových projevů konkrétních funkčních typů zeleně),
- **vypovídající hodnota historické plánové dokumentace** (její přesnost, reálnost provedení, kvalita, která je zásadním srovnávacím materiálem při lokalizaci objektu),
- **charakteristické znaky návrhu objektu** (např. tvar pozemku, jeho atypičnost, orientace vůči světovým stranám, plošný rozsah),
- **typ a charakter vyhledávaného objektu** (zejména jeho plošný rozsah – čím má lokalizovaný objekt menší plošnou výměru, tím je v terénu hůře lokalizovatelný),
- **zastoupení a pestrost skladebných prvků kompozice** (např. použití dřevin, použití dřevin exotických a výrazně vybarvujících, nápadné stavební objekty, vedení cestní sítě aj.),
- **charakter území, pro které byl projekt pořízen** (jde např. o urbanistické a morfologické vlastnosti území – městský park ve vysoce urbanizovaném území je lokalizovatelný poměrně snadno, vilová zahrada v obdobném území je takřka nelokalizovatelná, objekty realizované v rovinaté, zemědělské krajině se lokalizují poměrně snadno, objekty realizované v horských a podhorských oblastech nesnadno).

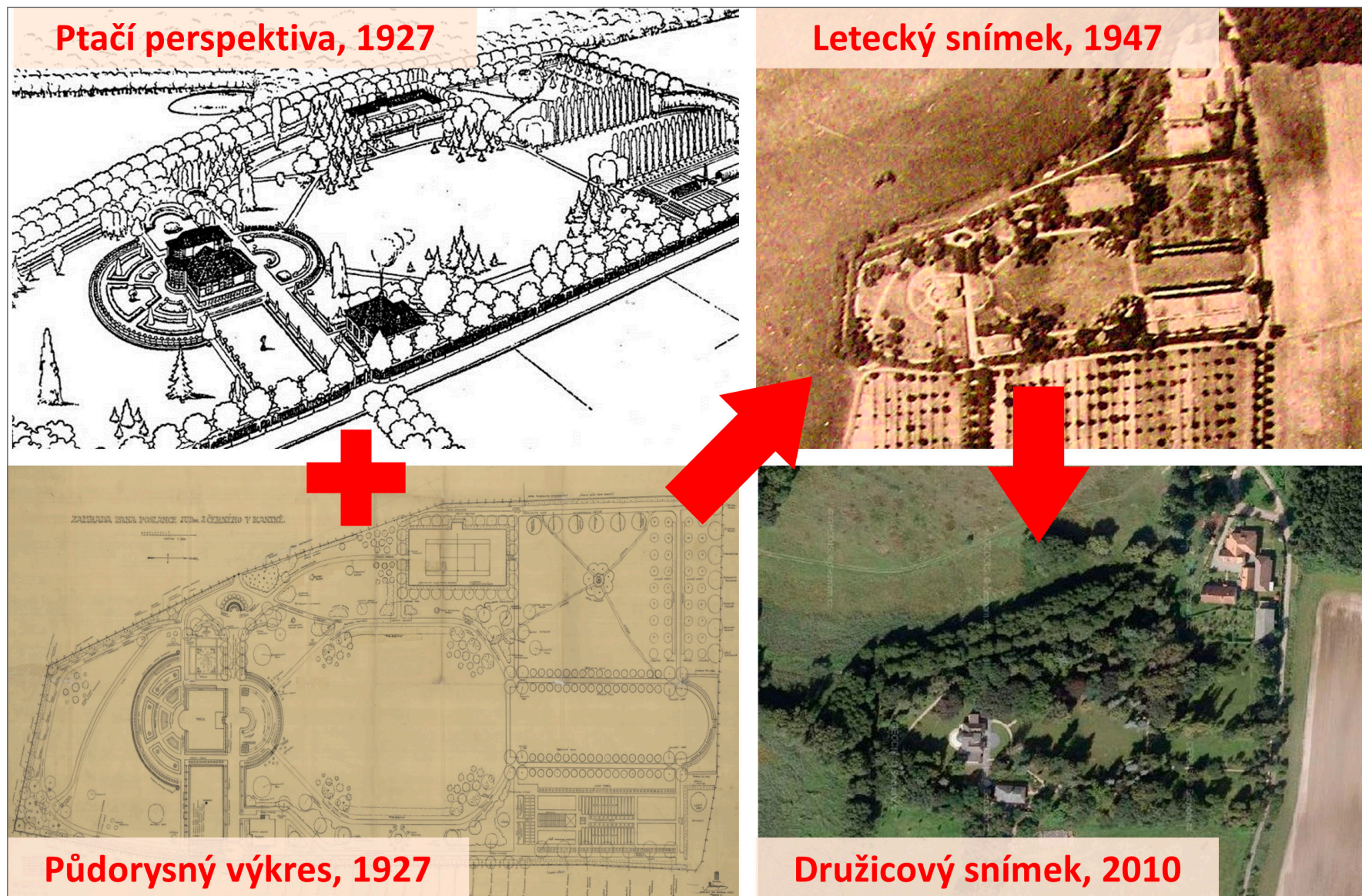
b) Prostřednictvím přímé korespondence s dotčenými úřady a veřejnými institucemi, které mají vazbu na lokalitu

Tento postup se využije zejména v případech, kdy nebylo možné přesvědčivě lokalizovat objekt prostřednictvím předchozího bodu. Je nutné počítat s tím, že jde o časově náročný proces, který musí být zahájen v dostatečném předstihu před plánovaným terénním průzkumem. Proces předpokládá oslovení různých

21 Záleží to na charakteru zdrojového materiálu – na podrobnosti archivního materiálu z konkrétní pozůstalosti. Některé pozůstalosti architektů mohou obsahovat i podrobnější záznamy o stavebnících, pro které byl projekt vytvořen. Např. při lokalizaci objektů realizovaných podle projektu O. Fierlingera se zjistilo, že řada těchto objektů byla pro Fierlingera cíleně nafotografována ve 30. letech 20. století vyhledávaných fotografem Josefem Sudkem. Pozůstalost Josefa Sudka, včetně účetních knih, které obsahují adresy fotografovaných zahrad, je uložena v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze.

Obr. 5: Analýza identifikačních údajů zahradní plánové dokumentace. Návrh zahrady pana Mrázka v Pardubicích z roku 1923 od Josefa Vaňka (Reprofoto ze soukromého archivu Josefa Vaňka, Chrudim)

Obr. 6: Grafické schéma základní lokalizace zahradně-architektonického objektu prostřednictvím dálkového průzkumu území. Na snímcích zahrada JUDr. Jiřího Černého v Kaniíně. Archiv map a plánů NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 1509/V/Z/1008 a 742/V/Z/494. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2015, inv. č. 02508

institucí (muzea, galerie, státní okresní archivy aj. či zainteresovaných fyzických osob – kronikáři, pamětníci), kterým se předávají všechna relevantní data o lokalizovaném objektu (jméno stavebníka, architekta, rok pořízení atd.) s žádostí o pomoc při lokalizaci objektu za účelem veřejně prospěšné aktivity (např. studium národní kulturní identity). Oslovení potenciálně vhodných subjektů a jednotlivců se provádí korespondenčně nebo telefonicky na základě předem provedené rešerše veřejně dostupných údajů. Do žádosti o spolupráci při lokalizaci objektu se minimálně uvede:

- adresát (adresáti) – fyzická nebo právnická osoba,
- věc (např. Žádost o spolupráci při lokalizaci objektu),
- odkaz na vědecký zdroj, na základě kterého je výzkum realizován,
- odesílatel (subjekt/instituce, které výzkum realizují),
- předmět žádosti (např. vyhledání zahrady židovského továrníka působícího v lokalitě mezi světovými válkami),
- kontaktní údaje osoby, která bude případný průzkum realizovat (telefon, e-mail, adresa),
- identifikační údaje osoby oprávněné vystupovat za instituci, která výzkum realizuje (např. vedoucí ústavu), včetně podpisu a razítka vysílající instituce,
- datum odeslání žádosti.

c) Přímým terénním průzkumem lokality (vizuální průzkum)

Místopisné určení objektu zjištěné ze zahradní plánové dokumentace či jiných archivních zdrojů (historické fotografie, perspektivy, dobové články) umožňuje v odůvodněných případech realizovat také přímý terénní průzkum lokality. K tomuto způsobu lokalizace objektu se přistupuje pouze v případech, kdy nebylo možné lokalizovat objekt podle prvního či druhého způsobu. Při aplikaci přímého terénního průzkumu je nutné počítat s řadou specifických okolností, které proces fyzické lokalizace objektu v terénu komplikují, a proto je nutné zvážit, zda je smysluplné takový průzkum vůbec realizovat. Jsou jimi zejména:

- **rozsah zkoumané lokality**, tzn., že v případě malých obcí či řídké osídlených oblastí je proces přímého průzkumu možné realizovat s poměrně velkou pravděpodobností úspěchu, ve městech či rozsáhlejších oblastech je aplikovatelný s nízkou pravděpodobností úspěchu,

- **charakter lokalizovaného objektu**, tzn., že objekty větších plošných výměr nebo charakteristické nevšedním zastoupením skladebných prvků kompozice je možné v lokalitě dopátrat snáze než ty, které nevybočují z běžné produkce (např. úpravy zahrad rodinných domů v úřednických koloniích při okrajích měst).

K lokalizaci objektu in situ je možné využít také tzv. **doprovodné interpretační pomůcky**, jejichž aplikace může zjednodušit proces a kladně ovlivnit výsledky. Možnosti jejich aplikace jsou ovšem determinovány odbornými znalostmi jednotlivce, který jich užije. Za doprovodné interpretační pomůcky při realizaci přímého terénního průzkumu lze považovat aplikaci:

- **znalostí o uplatňovaných skladebných prvcích kompozice** (použitý sortiment dřevin, typické zahradní stavby) v konkrétním objektu,
- **obecných znalostí o uplatňovaných skladebných prvcích kompozice (technické, vegetační) konkrétním architektem obecně či v konkrétních jím projektovaných objektech**,
- **znalostí o stavební architektuře, ke které objekt přiléhá** (funkcionalistická stavba, art deco, rondokubismus aj.).

d) Lustrace příjmení objednatele plánu z pozemkových knih

Vzhledem k charakteru dostupných materiálů a s ohledem na platnou legislativu v České republice v oblasti získávání osobních údajů je jednou z posledních možností, jak dohledat dané objekty tzv. lustracemi daného příjmení majitele z pozemkových knih. Jedná se však o zpoplatněné správní řízení při příslušné pobočce katastrálního úřadu pouze v rámci České republiky, které je dosti finančně nákladné (dle platného ceníku ČZKÚ ČR) a vyžaduje před započítáním práce specialisty oddělení pozemkových knih dostatek informací typu: příslušný katastr (v Praze velmi komplikované – musí být přesně vymezeno), přesné jméno a příjmení majitele nemovitosti, druh nemovitosti, rok aj. Pokud toto neznáme přesně, jsou např. lustrvány všechny osoby daného příjmení, což např. u příjmení Hájek je velmi početná skupina osob, která je v řízení v plném rozsahu zpoplatněna. Přesto lze u některých objektů, které nebyly doposud lokalizovány, tento postup doporučit.²²

Obr. 7: Exemplář plnokvětého hlohu (*Crataegus laevigata* 'Paul Scarlet'), který byl ve výsadbách první republiky hojně zastoupen. Jedinec těchto rozměrů byl s vysokou pravděpodobností vysazen ve 30. letech. Svou existencí dokládá, že zahrada v okolí vily byla založena v meziválečném období. Foto R. Zámečník, 2014

Obr. 8: Zahradní stavba (otevřená zahradní besídka) odkazující na 20. či 30. léta 20. století, kdy byla založena okolní zahrada. Praha-Dejvice (vilová čtvrť Ořechovka). Autor neznámý. Foto R. Zámečník, 2014

3. Identifikace současného majitele zahradně-architektonického díla

S ohledem na to, že významným projevem prvorepublikové zahradně-architektonické tvorby bylo navrhování objektů určených privátním účelům, je nutné v rámci přípravných kroků předcházejících realizaci terénního průzkumu identifikovat současného majitele (či firmu, která objekt vlastní) objektu a vyjednat s ním podmínky realizace terénního průzkumu. Tento proces odpadá v případech mapování veřejně dostupných objektů zeleně, jakými jsou městské parky, parkově upravená náměstí, hřbitovy aj. Žádoucí je proces realizovat také v případech, kdy v objektu sídlí nebo ho spravuje některá z veřejných institucí. Nutné je mít na paměti respekt k soukromému vlastnictví a také to, že některé areály a zahrady mohou být v současnosti užívány specifickým způsobem, což může vyloučit nebo velmi znesnadnit jeho mapování (objekty ve vojenských újezdech, ústavy se speciální péčí – sanatoria pro drogově závislé aj.). Je nutné vždy předcházet případným konfliktům a eliminovat riziko vlastního úrazu.

Může také nastat situace, kdy je mapovaný objekt veřejně nepřístupný, ale je již chráněn v souladu s platnou národní legislativou jako kulturní památka dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Zda je konkrétní objekt evidovanou kulturní památkou, se zjistí z veřejně dostupného portálu – Památkový katalog, který vede Národní památkový ústav (<http://pamatkovykatalog.cz/>). Poté je možné kontaktovat dotčené územní středisko Národního památkového ústavu s žádostí o zprostředkování průzkumu kulturní památky. Pracovníci státní památkové péče jsou při výkonu činnosti dle citovaného zákona oprávněni vstupovat do nemovitostí, vykonávat v nich potřebné odborné práce nebo práce pro vědecké účely, požadovat za tím účelem potřebné údaje a vysvětlení a nahlížet do příslušných dokladů.

Jakmile je podle výše uvedených bodů lokalizován objekt v sídle nebo v krajině – v konkrétním katastrálním území obce, následuje prostřednictvím portálu Nahlížení do katastru nemovitostí (<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/>) provedení jeho přesné lokalizace až na úroveň jednotlivých parcel, na nichž se předmět zájmu rozkládá. Každý takto identifikovaný pozemek je v rámci portálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního definován identifikačními údaji:

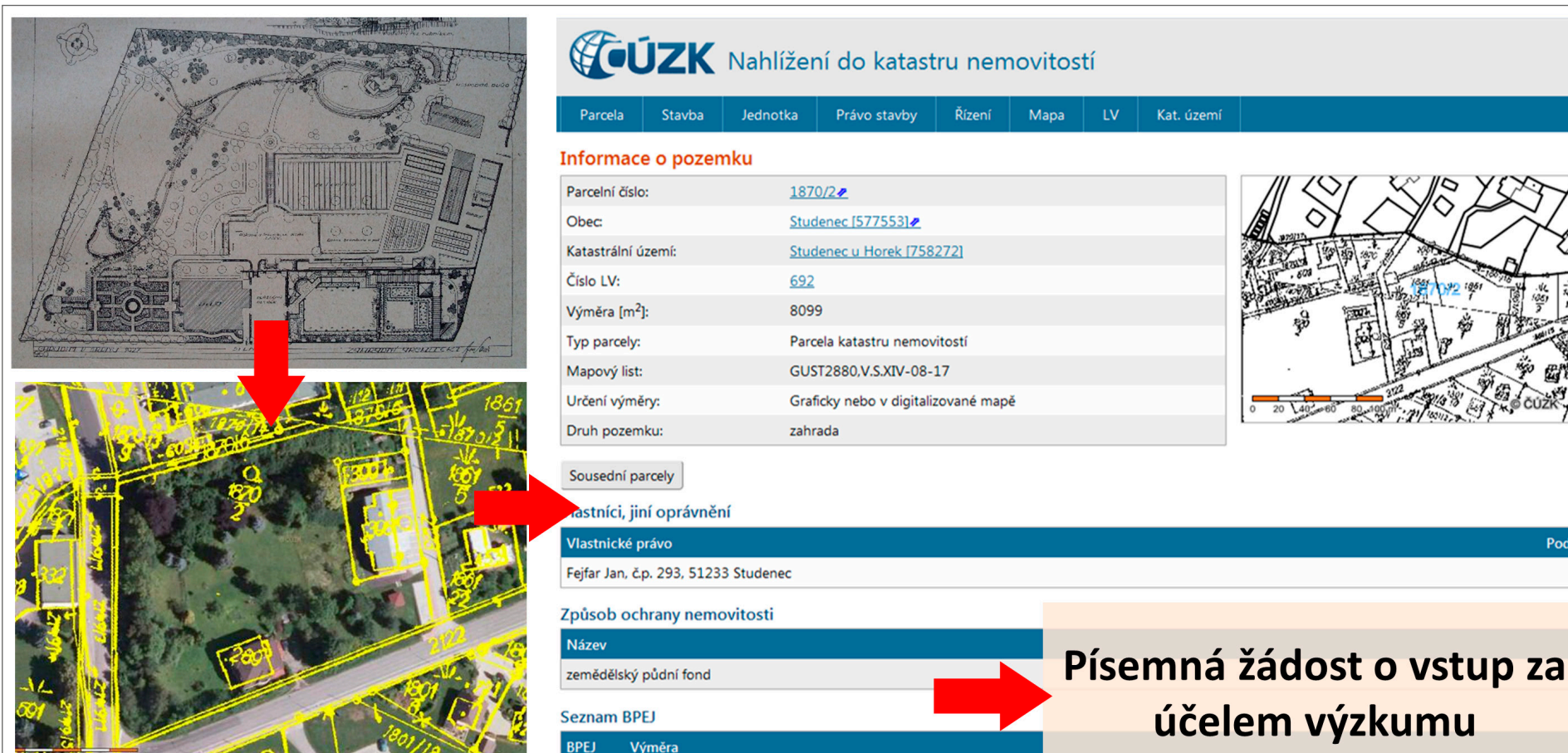
- Informace o pozemku
 - číslo parcely,
 - obec,
 - katastrální území,

- číslo listu vlastníka,
- výměra (m²),
- typ parcely,
- mapový list,
- určení výměry,
- druh pozemku
- Vlastníci:
 - Vlastnické právo
- Způsob ochrany nemovitosti (např. zemědělský půdní fond)
- Seznam BPEJ (Bonitovaná půdně ekologická jednotka)

Identifikační údaje o vlastnickém právu k pozemku obsahují adresu trvalého bydliště vlastníka nemovitosti či sídlo firmy, která nemovitost vlastní, nebo obsahuje údaje o subjektu, který má právo hospodařit s nemovitostí (např. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, Ministerstvo obrany ČR aj.).

Údaj o vlastnickém právu k nemovitosti (adresa sídla fyzické osoby – trvalé bydliště, sídla firmy či veřejného subjektu) se převezme pro účel vytvoření písemné žádosti o umožnění vstupu do objektu za účelem realizace jeho průzkumu. Taková žádost je poté korespondenčně rozeslána jednotlivým adresátům. Jde o poměrně zdoluhavý proces, jehož kladné dokončení je závislé na spolupráci adresáta. Majitele pozemků je proto nutné obeslat v dostatečném časovém předstihu před plánovaným terénním průzkumem. Písemná žádost o umožnění badatelského vstupu za účelem realizace veřejně prospěšného výzkumu má obsahovat minimálně tyto údaje:

- adresát (adresáti) – fyzická nebo právnická osoba,
- věc (např. Žádost o umožnění badatelského vstupu do zahrady),
- odkaz na vědecký zdroj, na základě kterého je výzkum realizován,
- odesílatel (subjekt/instituce, které výzkum realizují),
- předmět žádosti (např. udělení povolení vstupu do areálu za účelem pořízení fotodokumentace současného stavu dřevin a zahradních staveb),
- předpokládané využití získaných materiálů (např. obecná interpretace tvorby zahradního architekta),
- kontaktní údaje osoby, která bude průzkum realizovat (telefon, e-mail, adresa),

ÚZK Nahlížení do katastru nemovitostí

Parcela Stavba Jednotka Právo stavby Řízení Mapa LV Kat. území

Informace o pozemku

Parcelní číslo:	1870/2
Obec:	Studeneč [577553]
Katastrální území:	Studeneč u Horek [758272]
Číslo LV:	692
Výměra [m ²]:	8099
Typ parcely:	Parcela katastru nemovitostí
Mapový list:	GUST2880.V.S.XIV-08-17
Určení výměry:	Graficky nebo v digitalizované mapě
Druh pozemku:	zahrada

Sousední parcely

Vlastníci, jiní oprávnění

Vlastnické právo	Podíl
Fejfar Jan, č.p. 293, 51233 Studeneč	

Způsob ochrany nemovitosti

Název	Písemná žádost o vstup za účelem výzkumu
zemědělský půdní fond	

Seznam BPEJ

BPEJ	Výměra
------	--------

Obr. 9: Grafické schéma znázornění nejběžnější identifikace majitele zahradně-architektonického objektu prostřednictvím Portálu nahlížení do katastru nemovitostí (<http://nahliznidokn.cuzk.cz/>). Zahrada továrníka Jana Fejfara ve Studenci u Jilemnice. Projektoval Josef Vaněk. VANĚK, J. Domácí zahrada. *Zahrada*. Roč. XXII., č. 8, s. 121–123.

- identifikační údaje osoby oprávněné vystupovat za instituci, která výzkum realizuje (např. vedoucí ústavu), včetně podpisu a razítka vysílající instituce,
- datum odeslání žádosti.

V případě, že byla žádost adresátem kladně akceptována, následuje individuální domluva na termínu realizace průzkumu, včetně stanovení podmínek, za nichž je průzkum možné realizovat. Takovými podmínkami může být např. stanovení maximálního počtu osob, které mohou průzkum provádět, dohoda o budoucím uplatnění získaných materiálů (fotodokumentace) aj.

V rámci tvorby databáze identifikovaných a lokalizovaných zahradně-architektonických objektů je vyhotovován pracovní tabelární přehled, který obsahuje všechny relevantní údaje o jednotlivých objektech určených k budoucímu terénnímu mapování. Do přehledu se zapisují všechna dostupná data, která byla identifikována analýzou archivních pramenů (letopočty, autor, název plánu, místo, zadavatel aj.). Po přesné lokalizaci objektu v území a identifikaci současného majitele jsou ke každému objektu přidávána další data – současná lokace, současní majitelé a jiné informace důležité pro badatelskou činnost (kontakty apod.). Tabelární přehled se vytváří v programu Microsoft Excel.

4. Rozdělení, časový harmonogram a realizace průzkumu zahradně-architektonických děl

Rozsah studovaného území a množství potencionálně mapovaných zahradně-architektonických objektů si může v odůvodněných případech vynutit realizaci dalších kroků před zahájením fyzických průzkumů. Mezi ně je možné zařadit např.:

- diferenciaci území podle zájmových objektů (např. vilové čtvrtě, hřbitovy, lázeňské areály),
- rozdělení území podle krajů a okresů (Jihomoravský kraj, okres Vsetín),
- rozdělení mapovaných objektů podle autorského původu (zahradní architekt J. Vaněk, O. Fierlinger, F. Thomayer...),
- rozdělení území podle zájmových okruhů jednotlivých řešitelů,
- rozdělení území podle koncentrace studovaných objektů, atd.

Rozdělení zájmového území podle některého z uvedených kritérií nebo za využití kombinace různých kritérií (autor a lokalita) výrazně zefektivní vlastní proces terénního průzkumu. Při průzkumech je zejména nutné eliminovat rozsah přejezdů mezi mapovanými objekty tak, aby se snížila náročnost časová i finanční. Jako optimální se osvědčil způsob vymezení jednotlivých oblastí s nejvyšší koncentrací

Tab. 6: Ukázka tabelárního přehledu identifikovaných a lokalizovaných objektů určených pro realizaci terénního průzkumu (zpracovala S. Ottomanská)

Rok (cp dle knihy pl.)	Lokace	Sig. NZM	ID	Architekt	Popis	Adr – jméno	FTZ	Adr – místo	Ulice	Město	PSČ	Okres	Kraj
1940 (pc3184)	DOHLEDANO	982_v_z_579	44	Vaněk, J.	Perspektivní pohled na sadovou úpravu okolí hotelu Panorama v Rychnově n. Kn.	Rychnov nad Kněžnou	okolí hotelu	Rychnov nad Kněžnou	Masarykova 941	Rychnov nad Kněžnou	51601	Rychnov n. K.	HK
1922 (pc 328)	DOHLEDANO	984_v_z_581	559	Vaněk, J.	Pohled na cvičiště Sokola v Želatovicích	Želatovice	cvičiště	Želatovice	Želatovice 95 (TJ Sokol Želatovice + areál ZŠ)	Želatovice	75116	Přerov	OLM
1923 (pc 361)	DOHLEDANO	988_v_z_585	530	Vaněk, J.	Růžový palouček u Litomyšle	Újezdec (katastr)	památné místo	Újezdec (Arboretum Růžový Palouček)	Újezdec	Újezdec	57001	Svitavy	PCE

lokalizovaných objektů, které jsou od sebe vzdáleny 10–25 km. Tyto objekty jsou následně přiřazeny jednomu terénnímu pracovníkovi nebo jednomu týmu terénních pracovníků, kteří provedou vlastní průzkum objektů.

5. Interpretace a klasifikace aktuálního stavu zahradně-architektonických děl

Interpretace neboli výklad stavu objektu a klasifikace neboli hodnocení současného stavu mapovaných objektů se provádí prostřednictvím terénního průzkumu konkrétního objektu. K nejzákladnějším technikám sběru dat o studovaném objektu patří metoda pozorování, která je zásadní pro terénní průzkum

zahradně-architektonických děl. Při terénním průzkumu se uplatňuje metrologická metoda využívající měření. Při ní je mezi pozorovatele a pozorovaný předmět vsunuta pomocná aparatura – základní stupnice hodnocení objektů in situ, která pozorování mění ve zjišťování aktuálního stavu zahradně-architektonických objektů.

Žádoucí je, aby byl před vlastní realizací terénního průzkumu pracovník, který ho bude realizovat, vybaven pomocnými interpretačními materiály. Kromě identifikačních údajů (adresa, kontakt na osoby zprostředkovávající vstup do objektu) za ně lze nejméně považovat:

Tab. 7: Pracovní tabulka určená k záznamu zjištěných skutečností při realizaci terénního průzkumu objektu

ID objektu:	Název objektu:
Zpracoval:	Současná adresa:
Autor návrhu:	GPS souřadnice s identifikací místa:
Základní posouzení objektu: <ul style="list-style-type: none"> ☐ 1 – objekt plně zachovaný, popř. autenticky obnovený (objekt plně zachovaný (zcela čitelná původní dispozice, většina technických a vegetačních prvků), popř. autenticky obnovený) ☐ 2 – původní dispozice čitelná (objekt částečně zachovaný (původní dispozice čitelná, zachována většina technických a vegetačních prvků)) ☐ 3 – dochované pouze jednotlivé prvky (technické či vegetační) (původní dispozice není čitelná, zachovány pouze fragmenty technických či vegetačních prvků) ☐ 4 – původní funkce zachovaná (např. zahrada) ☐ 5 – jiná funkce objektu 	
Slovní popis objektu:	
Současná funkce:	
Kontakty, domluva o spolupráci:	
Fotodokumentace aktuálního stavu s komentářem: (pojmenování fotografií: „ID objektu“-fs-„autor fotografie“-„pořadové číslo fotografie“.jpg, např. 123-fs-kut-1.jpg)	

- **relevantní historické materiály**, které dokládají projektovanou či realizovanou podobu objektu (výkresy, perspektivy, fotografie) – tento materiál je zásadní pro komparaci aktuálního stavu objektu se stavem historickým a pro ověření toho, zda byl objekt realizován.
- **záznamový formulář**, do kterého jsou zapisovány zjištěné údaje o studovaném objektu (aktuální stav, slovní popis, majitel, funkce aj.)
- **aparaturu k trvalému zaznamenání zjištěných skutečností** (fotoaparát, kamera, zvukové záznamové médium – v případě zaznamenání svědeckví pamětníka aj.)
- **doprovodnou aparaturu ke zjišťování stavu studovaného objektu a jeho částí** (základní a specializované měřicí přístroje).

Při terénním průzkumu je pozornost zaměřována na celkovou čitelnost historické kompozice – vzájemné odlišení původní kompozice od pozdějších dosadeb a dostaveb, na určení míry zachování jednotlivých prvků kompozice (technické, výtvarné, ostatní vegetační), včetně jejich druhového a materiálového složení a způsobu jejich použití v zahradě. Pro základní hodnocení každého mapovaného objektu zahradně-architektonické tvorby je využíváno pětibodové stupnice:

Hodnocení 1–3 dokládá realizaci díla dle plánové dokumentace, v případě hodnocení 4–5 nelze jednoznačně potvrdit realizaci díla nebo došlo k zániku realizovaného díla dle plánové dokumentace z různých důvodů (dochovaná plánová dokumentace, nepotvrzená realizace díla).

Ke každému mapovanému objektu je na úložišti dat, které vede konkrétní výzkumné pracoviště, založena složka s názvem ID X, kde X je ID objektu, do níž je ukládána pořízená fotodokumentace k objektu, případně jiné grafické materiály, které byly v průběhu průzkumu pořízeny (získány např. od majitele). List Fotodokumentace v databázi hodnocených objektů má de facto povahu seznamu všech fotografií ke všem objektům pořízených během terénních průzkumů jednotlivými zpracovateli. Specializovaná databáze umožňuje filtrování dle ID objektu (tj. např. zobrazit všechny fotografie k danému objektu) či autorů dle historické plánové dokumentace a vyhledávat v popisech fotografií (proto je důležité, aby byl popis dostatečně výstižný). Například lze vyhledat fotografie objektů od konkrétního autora, v jejichž popisu se vyskytuje výraz „altán“.

4.2.2 Databáze a evidence zahradně-architektonických děl

Při terénním průzkumu objektů zahradních architektů mají řešitelé v terénu k dispozici vytištěny dostupné výkresy ve formátech A3 či A4 a pracovní formulář pro popis objektu. Údaje zaznamenané do těchto formulářů jsou následně přepsány do databáze hodnocených objektů (excelová tabulka). Ta sestává z listů DB (hlavní datová báze), Legenda (pomocný list s legendou pro základní posouzení objektu) a Fotodokumentace (seznam fotodokumentace pořízené v rámci terénního šetření, včetně popisu – slouží např. k fulltextovému vyhledávání v popisech fotografií). Strukturu databáze hodnocených objektů znázorňuje tabulka č. 9, ukázkou záznamu v databázi hodnocených objektů tabulka č. 10.

Tab. 8: Základní posouzení objektu na škále 1–5

Hodnota	Popis hodnoty	Upřesnění
1	Objekt plně zachovaný, popř. autenticky obnovený.	Objekt plně zachovaný (zcela čitelná původní dispozice, většina technických a vegetačních prvků), popř. autenticky obnovený.
2	Původní dispozice čitelná.	Objekt částečně zachovaný (původní dispozice čitelná, zachována většina technických a vegetačních prvků).
3	Dochované pouze jednotlivé prvky (technické či vegetační).	Původní dispozice není čitelná, zachovány pouze fragmenty technických či vegetačních prvků.
4	Původní funkce zachovaná (např. zahrada).	
5	Jiná funkce objektu.	

Tab. 9: Struktura databáze hodnocených objektů

Parametr	Popis parametru
Etapa	Označení etapy terénního šetření (např. uvedením roku).
Stav zpracování	Uvedení hodnoty <i>navštíveno</i> pro navštívený objekt.
ID objektu	Číslo přidělené jednotlivému objektu (viz výše).
Název objektu	Doslovný přepis názvu objektu z plánové dokumentace, popř. upraveno dle zpracovatele.
Zpracovatel	Příjmení zpracovatele, který objekt navštívil.
Autor návrhu	Autor návrhu dle uvedení na plánu.
Ulice, číslo	Současná adresa (popř. včetně PSČ).
Místo	Současná adresa.
Zeměpisná šířka	GPS souřadnice s identifikací místa (ve formátu X°Y'Z" N, např. 48°48'10" N)
Zeměpisná délka	GPS souřadnice s identifikací místa (ve formátu X°Y'Z" E, např. 16°48'14" E)
Identifikace místa	Např. hlavní vstup do parku/zahrady apod.
Ukaž	Pomocný parametr sloužící jako hypertextový odkaz, jímž lze přímo zobrazit umístění objektu na Mapách Google ve výchozím internetovém prohlížeči.
Funkční typ objektu	Funkční typ zeleně daného objektu. Může nabývat hodnot např. hřbitov; ostatní; park; parkově upravená plocha; rekreační zeleň; zahrada; zeleň občanské vybavenosti; zeleň obytných souborů; zeleň sportovních areálů; zeleň školních a kulturních zařízení; zeleň zdravotnických zařízení.
Základní posouzení objektu (1-5)	Číselné zhodnocení objektu na stupnici 1–5 (viz tabulka č. 8).
Slovní popis objektu	Slouží k popisu stavu objektu dle zpracovatele.
Současná funkce	Současná funkce objektu.
Kontakty, domluva o spolupráci	Kontakty, které se podaří zjistit (jméno + příjmení, telefon, e-mail, adresa, další doplňující informace).
Fotodokumentace aktuálního stavu s komentářem	Slouží k pojmenování fotografií dle jednotné syntaxe: <i>název_souboru – popis fotografie</i> (kde <i>název_souboru</i> = „ID objektu“-fs-„autor fotografie“-„pořadové číslo fotografie“.jpg, např. 162-fs-ott-1.jpg)

Tab. 10: Ukázka záznamu v databázi hodnocených objektů

Etapa	2014
Stav zpracování	Navštíveno
ID objektu	162
Název objektu	Tyršovy sady v Uhlířských Janovicích
Zpracovatel	Ottomanská
Autor návrhu	Kumpán Josef
Ulice, číslo	285 04
Místo	Uhlířské Janovice
Zeměpisná šířka	49°52'50.041" N
Zeměpisná délka	15°4'8.537" E
Identifikace místa	
Ukaž	<i>hypertextový odkaz</i>
Funkční typ objektu	park (sady)
FT upraveno	Park
Základní posouzení objektu (1–5)	2
Slovní popis objektu	Park volně přístupný, původní dispozice čitelná, desítky původních dřevin. Některé vegetační a technické prvky se sice již dle plánu nenachází (např. dětské brouzdaliště), přibyly nové vegetační a technické prvky, cca před 4 lety proběhla částečná obnova. V parku přibylo dětské hřiště. Prostor pravidelně udržován.
Současná funkce	veřejný park
Kontakty, domluva o spolupráci	objekt volně přístupný
Fotodokumentace aktuálního stavu s komentářem	162-fs-ott-1.jpg – Vstupní javorová alej. 162-fs-ott-2.jpg – Pohled na jeden z rybníků. 162-fs-ott-3.jpg – Pohled na centrální část parku od mostku. 162-fs-ott-4.jpg – Převíslý jilm (původní dřevina).

4.3 Uchování nejhodnotnějších dokladů zahradně-architektonických děl

Zahradně-architektonické objekty, u nichž se v průběhu analýzy, interpretace a komparace identifikují takové hodnoty, které jsou z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významné, by měly být v souladu s národní legislativou prohlášeny za kulturní památky, aby byla zajištěna jejich ochrana a uchování.

4.3.1 Legislativní souvislosti

Ústavním základem pro ochranu kulturních památek je čl. 34 odst. 2. Listiny základních práv a svobod, jímž se zaručuje každému právo přístupu ke kulturnímu bohatství, a její čl. 35 odst. 3, podle něhož nikdo nesmí při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.²³ Platná právní úprava je obsažena samozřejmě v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění.

4.3.1.1 Proces prohlášení věci za kulturní památku

Proces prohlášení věci za kulturní památku je definován v § 3, odst. 1–6 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Ministerstvo kultury (dále jen MK) si před prohlášením věci za kulturní památku vyžádá vyjádření krajského úřadu a obecního úřadu obce s rozšířenou působností, pokud je již od těchto orgánů neobdrželo.²⁴ MK prohlašuje nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory za kulturní památky i z vlastního nebo jiného podnětu.²⁵ MK poté vyrozumí písemně vlastníka věci o podání návrhu na prohlášení věci za kulturní památku nebo o tom, že hodlá věc prohlásit za kulturní památku z vlastního podnětu, a umožní mu k návrhu nebo podnětu se vyjádřit.²⁶

Před prohlášením věci za kulturní památku si MK může kromě vyjádření podle § 3 odst. 1 zákona vyžádat i posudek odborných, vědeckých a uměleckých organizací. Předmětem oznámení podle § 3 odst. 5 zákona jsou název, druh a popis věci, fotodokumentace, rozměry, současný stav věci (např. údaje o technickém stavu, provedené obnově), umístění věci a způsob jejího užívání a vztahy opravňující k nakládání s věcí.²⁷

Vlastník věci je povinen od doručení vyrozumění, podle odstavce 2, až do rozhodnutí MK chránit věc před poškozením, zničením nebo odcizením a oznámit ministerstvu kultury každou zamýšlenou i uskutečněnou změnu jejího vlastnictví, správy nebo užívání. Poté MK vyrozumí písemně o prohlášení věci za kulturní památku jejího vlastníka, krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností a odbornou organizaci státní památkové péče (§ 32). Vyrozumí je i v tom případě, že neshledalo důvody pro prohlášení věci za kulturní památku.²⁸

Vlastníci věcí, které by pro svou mimořádnou uměleckou nebo historickou hodnotu mohly být v souladu se společenským zájmem prohlášeny za kulturní památky, jsou povinni oznámit ministerstvu kultury, krajskému úřadu nebo obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností na jejich písemné vyzvání požadované údaje o těchto věcech a jejich zamýšlené změny, umožnit těmto orgánům nebo jimi pověřené odborné organizaci státní památkové péče prohlídku věcí, popřípadě pořízení jejich vědecké dokumentace.²⁹

Podrobnosti o prohlašování věcí za kulturní památky a způsob oznamovací povinnosti podle odstavce 5 stanoví obecně závazný právní předpis.

Návrh na prohlášení věci za kulturní památku obsahuje identifikační údaje (název, číslo popisné, adresa, parcelní čísla, katastrální území, část obce, obec, okres, kraj, údaje o vlastníkově, údaje o tom, zda je objekt chráněn dle jiných zákonů, výčet jednotlivých částí budoucí památky). Následuje podrobná charakteristika

23 Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> (Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky).

24 Podle § 3, odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

25 Prováděcí vyhláška č. 66/1988 Sb.

26 Podle § 3, odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

27 Prováděcí vyhláška č. 66/1988 Sb.

28 Podle § 3, odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

29 Podle § 3, odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

(popis věci, stavebně-technický stav, stav zachování památkových hodnot, využití věci – historické a současné, autorské, časové a slohové určení). Samostatným bodem návrhu je odůvodnění, které obsahuje památkové zhodnocení a definování předmětu ochrany. Následuje stanovisko územní hodnoticí komise, použité zdroje a jména navrhovatelů a zpracovatelů návrhu.

V případě prohlášení věci za kulturní památku z oblasti historické zeleně (zahrada, park) je od tohoto okamžiku na památku zahradního umění pohlíženo obecně jako na kulturní památku. Právní ochrana je posléze zajišťována dle platných právních předpisů.

5 ZÁVĚR

Studium zahradně-architektonické tvorby uplynulých slohových nebo stylových etap můžeme v obecné rovině označit za velmi příznačný proces, jehož vlastní realizace je závislá na mnoha faktorech. V první řadě jde o proces finančně velmi náročný, proto ho není ve většině případů možné uskutečnit jinak než prostřednictvím mimorozpočtového financování. Dále je to proces časově náročný kladoucí vysoké požadavky na řešitelský tým, který musí nezdědka oplývat multidisciplinárními znalostmi. Sofistikovanost celého procesu pramení mimo jiné ze studovaného předmětu, kterým je zahradně-architektonická tvorba. Ta se sama o sobě výrazně liší od jiných tvůrčích činností lidské tvorby. Jde zejména o její projev, který čerpá z různých oblastí zájmu (architektura, sochařství a všechny oblasti zahradní kultury – introdukce, šlechtění, množení...). Dále jde o její proměnlivost a pomíjivost v čase, které jsou způsobeny výrazným uplatněním vegetační složky v kompozici. S rozsahem studované oblasti zahradně-architektonické tvorby se zvyšují požadavky na vlastní metodický proces průzkumů. Interpretace a s ní související verifikace výsledků je závislá zejména na správně zvoleném

metodickém postupu těchto průzkumů (archivní, terénní). Rozsah zkoumané oblasti úměrně ovlivňuje také požadavky kladené na celkový proces archivace shromážděných dat. Poznatky výzkumného pracoviště získané v rámci řešení vědeckovýzkumných projektů dokládají oprávněnost vysokých nároků kladených na tvorbu specializovaných databází umožňujících mimo jiné přesné pořádkání, třídění a komparaci. Nejen z tohoto důvodu má předmětná metodika přímou vazbu na další výstupy z tohoto výzkumného projektu (kód DF13P010W003), které byly dokončeny v roce 2017 – především se jedná o:

(a) Specializovaný software

- tento umožňuje interpretaci zastoupení a lokalizaci skladebných prvků (vegetačních i technických) v objektech zahradní architektury na základě analýzy plánové dokumentace. Je nástrojem pro porovnání jednotlivých objektů a jejich typologií.

(b) Mapa s odborným obsahem „Dochovaná zahradně-architektonická díla vybraných zahradních architektů první republiky“

- jedná se o kartografické zpracování cca tisíce zahradních plánů architektů Kumpána, Minibergera, Vaňka, které jsou lokalizovány zeměpisnými souřadnicemi na podkladu základní mapy České republiky. Pro badatelské potřeby ve vymezeném segmentu krajinářské architektury představuje tento výstup nepostradatelnou pomůcku.

Předkládaný metodický materiál ověřený reálnou praxí výzkumného pracoviště nabízí ucelený návod k tomu, jak získávat, hodnotit, interpretovat, archivovat a zachovávat informace k zahradně-architektonickým dílům pro následující generace jako doklad národní kulturní identity.

6 SEZNAM POUŽITÉ A SOUVISEJÍCÍ LITERATURY

FENCL, Petr. *Metodika pro zpracování plánové dokumentace*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015. ISBN 978-80-86874-69-2.

MAREČEK, Jiří. *Tvorba a ochrana krajiny: krajinářství a sadovnictví*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 270 s.

Osnova přednášek studijního předmětu ZF MENDELU Zahradně-architektonická tvorba I. (prof. Ing. Jiří Damec, CSc., přednáška z 27. 10. 2010).

PEJCHAL, Miloš a Pavel ŠIMEK. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče: [koncept pro připomínkování odbornou veřejností]*. Lednice: Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, 2012.

POLÁKOVÁ, Jana. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007, 235 s. ISBN 978-80-87104-14-9.

Prováděcí vyhláška č. 66/1988 Sb. zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

STEINOVÁ, Šárka. *Metodika pro zpracování osobních pozůstalostí s významným podílem plánové dokumentace*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015. ISBN 978-80-86874-68-5.

ŠIMEK, Pavel. Projektování a realizace. In: *Praha 2001 – historické zahrady, parky a sady: seminář „Pražské zahrady a parky“ pořádaný v říjnu 2001*. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s. ISBN 80-902690-4-4.

Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>)

WAAGE, Vladimír. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění. In: PAVLAČKA, Roman, ed. *Trendy a tradice 2009: odborná konference... při příležitosti oslav 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně: sborník abstrakt: [Lednice 10.–11. září 2009]*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009, 16 s. ISBN 978-80-7375-322-1.

WAGNER, Bohdan. *Sadovnická a krajinářská tvorba: I. díl, Hygienický význam sadovnických a krajinářských úprav*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

ZÁMEČNÍK, Roman a Pavel ŠIMEK. *Metodika pro obnovu vilové zahrady první republiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. ISBN 978-80-7509-491-9.

7 SEZNAM PUBLIKACÍ, KTERÉ PŘEDCHÁZELY METODICE

ŠIMEK, Pavel a Roman ZÁMEČNÍK. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*. 1. vyd. Brno: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem moderní architektury v Brně, 2015, 87 s. Odborné a metodické publikace; svazek 66. ISBN 978-80-7480-038-2.

ZÁMEČNÍK, Roman a Pavel ŠIMEK. Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiasni v Brně. *Zprávy památkové péče*. 2015, roč. 75, č. 2, s. 135–149. ISSN 1210-5538.

ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní stavby a doplňky v díle zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961). *Prameny a studie*. 2015, č. 55, s. 211–244. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. Vilové zahrady projektované technickou kanceláří pro zakládání zahrad Josefa Vaňka v Chrudimi. *Prameny a studie*. 2015, č. 57, s. 110–147. ISSN 0862-8483.

ZÁMEČNÍK, Roman. Postupy a specifika obnovy vilové zahrady meziválečného období. In: BURG, Patrik (ed.). *Trendy v zahradnictví a zahradní a krajinářské architektuře: sborník abstraktů vědecké konference: 26. listopadu 2015, Lednice*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015, s. 33. ISBN 978-80-7509-365-3.

ZÁMEČNÍK, Roman. Villa Gardens Architecture between the World Wars in Czechoslovakia. *Acta Horticulturae et Regiotecturae*. 2013, roč. 16, č. 2, s. 53–57. ISSN 1335-2563.

Název: Metodika k zajištění a ochraně dalších zahradně-architektonických děl, která nezachytí záběr projektu

Autoři: Ing. Roman Zámečník, Ph.D., Bc. Pavel Vaida, doc. Ing. Tatiana Kuťková, CSc.

Vydala: Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno

Tisk: ASTRON studio CZ, a.s.

Vydání: první, 2017

Počet stran: 34

Náklad: 300 ks

ISBN 978-80-7509-490-2